

מבט על, גיליון 488, 21 בנובמבר 2013

**ההתקפה על השגרירות האיראנית בבירות:
פגיעה בשתי ציפורים במכה אחת**

יום שוייצר ובנדטה ברטי

במהלך השנתיים האחרונות, התפתח העימות בסוריה מהפגנות פוליטיות לא אלימות לכדי מלחמת אזרחים ממושכת, עדתית וחמושה. יתרה מכך, מעורבות מאסיבית של גורמים חיצוניים במלחמה הפנימית הפכה את סוריה לזירת לחימה אזורית שמעורבים בה שליחים שונים של צדדים בעלי עניין. הסיבה לכך אינה רק המשבר ההומניטרי רב הממדים שהביא העימות, או הלחץ הפוליטי והכלכלי על שכנותיה של סוריה, שניצבות בפני זרם גובר של פליטים, אלא העובדה שהמלחמה בסוריה מאיימת לערער את היציבות במזרח התיכון כולו. המתקפה ב-19 בנובמבר 2013 על שגרירות איראן בבירות, היא דוגמה למחיר האזורי שגובה מלחמת האזרחים בסוריה, ושעתיד לעלות. במילים פשוטות: המיתוס שגורמים חיצוניים יוכלו לקחת חלק פעיל בעימות בסוריה בעוד שביתם יישאר מוגן מפני השלכות מעורבותם - התנפץ.

לבנון הושפעה מהמצב באופן מיוחד: מלחמת האזרחים בסוריה דירדרה מאוד את היחסים המעוררים ממילא בין הכוחות הפוליטיים והעדתיים התומכים במתנגדי אסד (קואליציית ה-14 במארס), לבין כוחות תומכיו ובראשם חזבאללה. הפיצול בתמיכה החמיר את היחסים בין קהילות הסונים לשיעים והוביל למצב של שיתוק מדיני.

לצד היעדרותו הפיזית של המנהיג הפוליטי המרכזי, סעד חרירי, מלחמת האזרחים בסוריה מעוררת תחושות של חוסר אונים ומירמור בקרב הקהילה הסונית, ומבלי משים מחזקת את תפקיד המטיפים הסלפים הקיצוניים ומביאה למספר הולך וגדל של לבנונים-סונים הנוטלים בה חלק פעיל. על רקע אירועים אלה, יש לראות בפיגוע ההתאבדות שאירע השבוע, ואשר את האחריות עליו נטלה הזרוע הלבנונית של גדודי עבדאללה עזאם, ארגון המסונף לאל-קאעדה ופעיל באזור מאז 2009 כשהוא מחזיק בכמה זרועות משלו – סיבה לדאגה רבה.

פיגוע ההתאבדות מסמן שיא חדש במגמת ההתנגדות הגוברת כלפי חזבאללה ותומכיו המקומיים, במסגרתה ארגונים סלפים ג'יהאדיסטים מתכננים ומבצעים מתקפות נגד חזבאללה. כוונתם המוצהרת, היא לנקום בארגון על מעורבותו במלחמת האזרחים בסוריה, ולהרתיע אותו מלהמשיך ולספק תמיכה צבאית למשטר אסד. ארגונים אלה פוצצו מכוניות תופת וירו טילים על מעוז חזבאללה בדרום בירות – רובע דאחיייה וב-בקאע, תקיפת הג'יהאדיסטים את האזורים שבשליטת חזבאללה נועדה לשדר מסר, מעבר לנזק הפיזי שספג הארגון, של שבירת מיתוס היותו בלתי פגיע.

תקיפת השגרירות האיראנית שולחת מסר רחב אף יותר: לא רק שחזבאללה אינו בטוח עוד בארצו, גם היכולת שלו להגן על בני בריתו מוטלת בספק. המתקפות אפשרו לתוקפים להקרין כוח ולכרסם במיתוס העוצמה הצבאית של חזבאללה ושל איראן. זאת ועוד, הפצצת השגרירות מסמנת התפתחות והסלמה בדרך הפעולה שאימצו הארגונים הסלפים בעבר, לא רק בשל ההסתמכות על מפגעים מתאבדים – סימן היכר מובהק של אל-קאעדה – אלא גם בשל עצם הפגיעה בנציגויות זרות, פגיעה שפירושה הכרזת מלחמה מהסוג שמכוון הן נגד חזבאללה, והן נגד נותנת החסות שלו, איראן.

בעבר לא ניתן היה לטעות באיפוק שאפיין את תגובת חזבאללה למתקפות על הקהילה שלו. חסן נסראללה נהג לשוב ולקרוא להרגעת הרוחות בעודו נמנע מתגובות אלימות ישירות בתוך לבנון. הוא אף הרחיק לכת עד כדי מתן רשות לכוחות צבא לבנון להיכנס לדאחיייה בפעם הראשונה. ואמנם, האסטרטגיה של נסראללה הייתה לשמר את הרגיעה בלבנון בעודו ממשיך להילחם לצד אסד בסוריה. מנהיג חזבאללה

הצהיר בכמה הזדמנויות שהארגון אינו מעוניין שהעימות בין תומכי אסד למתנגדיו יזלוג ללבנון. אולם, במקביל לכך, כמו במהלך נאומיו הפומביים האחרונים לרגל חג ה-עשורא, חזר מזכ"ל הארגון גם על נחישותו להמשיך להילחם ולתמוך במשטר בסוריה עד לניצחונו של אסד על מתנגדיו. למרות הקריאה לרגיעה מבית, הרטוריקה לא תרמה רבות להרגעת המצב, והארגון אימץ טון עדתי ולוחמני יותר ויותר בכדי להצדיק את החלטתו להתערב בסוריה. בהזדמנויות רבות נסאללה שב והזהיר מהסכנות האורבות מה'תכפירי' כלשונו, כשהוא מכוון לגורמי הג'יהאד העולמי, הפועלים כחלק מהאופוזיציה הסורית הלוחמת באסד.

הפער שנוצר בין תמיכתו הצבאית הגוברת של חזבאללה בלחימה לצד אסד לבין קריאותיו לרגיעה בחזית הביתית לא תרם מאומה לריכוך הביקורת כלפיו מצד כלל הארגונים המתנגדים למשטר אסד, והמחנה הסלפי בפרט. הביקורת על מעורבות חזבאללה בסוריה הפכה בוטה במיוחד לאחר שהסיוע הצבאי הישיר שהציע הארגון התגלה כמכריע ליכולת המשטר להבטיח את שליטתו על עיירת הגבול בעלת החשיבות האסטרטגית – אל-קוסייר. כעת החליט המחנה הסלפי-ג'יהאדיסטי בלבנון ללכת בדרכו של חזבאללה, כשהוא מונע בין היתר מהחשש שהארגון מתעתד לשכפל את תקדים אל-קוסייר בקרב המתנהל בימים אלה באזור קלמון, קרב שאם המשטר ינצח בו, עלול להוות נקודת מפנה לטובתו במלחמת האזרחים בסוריה.

המתקפה על שגרירות איראן היא לפיכך עליית מדרגה בתהליך מסוכן של הקצנה, שמתלווה אליו כעס המחלחל אל מרקם היחסים הפנימיים שבין הקהילות בלבנון. לעתיד הקרוב, מצב זה ממקם את לבנון בחוסר יציבות חמור, שעלול להביא לא רק לשיתוק פנימי מתמשך, אלא גם למשבר חברתי-כלכלי הרסני ולשחיקה במארג החברתי השברירי של המדינה. למרות שמלחמת אזרחים כוללת אינה אינטרס של אף אחד מהגורמים הפוליטיים המרכזיים בלבנון, לרבות חזבאללה, עדיין יש ביכולתם של שותפיו של אל-קאעדה לדחוף את המדינה למערבולת חדשה של אלימות.

בטווח הרחוק יותר, צפוי חזבאללה לגלות ששימור מעורבות כפולה – הן זו הצבאית בסוריה והן זו האזרחית בלבנון – הוא משימה שהופכת ליותר ויותר קשה ויקרה עבורו, בייחוד לנוכח פיגוע ההתאבדות בבירות, שניפץ את המיתוס שארגונים כמו חזבאללה ופטרוניו יכולים להפוך לשחקנים מרכזיים במלחמת אזרחים זרה, בעודם נותרים מוגנים מפעולות נקם.

שדה הקרב של מלחמת השלוחים התרחב, ולמרות שבאופן כללי המלחמה תמשיך להתנהל בעיקר בסוריה, לא ניתן להכחיש את זליגתו של הסכסוך לעבר לבנון. כל עוד מלחמת האזרחים בסוריה תימשך, לא רק שתחול הרעה ביחסים העדתיים באזור, אלא גם הארגונים הרדיקלים, כמו אלה שעומדים מאחורי הפיצוץ בשגרירות איראן, ימשיכו לפעול, ויעשו זאת בהיקף ועוצמה מוגברים.

מנקודת מבטה של ישראל, המתח הנמשך בין איראן וחזבאללה לרשת הג'יהאד העולמית אינו התפתחות חיובית בהכרח. כפי שהפיצוץ בשגרירות איראן הוכיח בבירור, חוסר יציבות וקיצוניות נוטים לחצות גבולות, ועלייה של מחנה סלפי-ג'יהאדיסטי פעיל, מאורגן ונחוש, עלולה בטווח הארוך לייצר אתגרים מורכבים ומסוכנים לישראל.

בהכנת המאמר סייעו רעות פרידמן, אילן שקלרסקי ואליאור אלבכרי, מתמחים בתכנית לטרור ומלחמה בעצימות נמוכה של המכון למחקרי ביטחון לאומי.